

Foto Lars Dahlström

B

Medlemsblad

Åhls hembygdsförening

Hjultorget 1, 793 41 Insjön

Aug 2016 Nummer 3 Årgång 17

Brasaftnar kl 19.00 på Minnesgården

Program:

31 aug: Glödstekt sill och spelmansmusik!

7 sept: Spelmannen och levnadskonstnären Ville Thors från Malung!
Stig Olsson visar film om en märklig man, även kallad Dalarnas Paganini

14 sept: Åhldräktsboken! Stina Kallin berättar om arbetet med boken

Invigning av den nya gruvleden JÄRNFYRAN

En nyöppnad led förbi
Sommarbergets gruvor – Predikstolsgruvan -
Stålgruvan – Svedjegruvorna

Invigning lördag 17 sept.

Samling vid Helgbobadet kl 14.00

2 km bilfärd till leden och 4 km vandring

Insjön förr och nu

PRO Åhl-Insjön hade en studiecirkel ett par år med denna rubrik. Vi skulle gärna vilja se en fortsättning på detta. Om du är intresserad av att vara med, kom till Insjöns Teater måndagen den 29 aug 2016 kl 18.00.

Den nya boken om Åhldräkten

En färgglad beskrivning av vår fina sockendräkt.

Baserad på Ralf Måågs arbete med dräktdetaljer och insamlade plagg.

Sammanställd av en arbetsgrupp och med många fina bilder.

100 sidor om allt som är värt att veta om Åhldräkten.

Pris 200 kr. Ring 0247-413 60 för beställning

Kan även beställas via vår e-postadress, se sid 4. Porto 36 kr vid postleverans.

Hyllad hundraåring när Åhls Minnesgård fyllde 100 år

Det rådde feststämning på Vattberget i Insjön när Åhls Minnesgård firade sin hundraårsdag den första söndagen i augusti. Ett 80-tal besökare såg sig omkring i parstugan, arstugan, Spaxkammarn och andra utrymmen.

I den gamla småskolan hade det dukats upp skaffning av helt skilda slag. Dels en stor samling av gamla fotografier och tidningsurklipp, böcker, kartor, vykort med mera, dels ett dignande kaffebord.

Två föreställningar för barn av berättarföreställningen "Gruvdrängen och den stora trolljakten" genomfördes under dagen, den första på Hjultorget under förmiddagen, den andra i blåbärsriset vid "arstuggus" gavel.

Svenska kyrkan i Åhl höll gudstjänst på Tunet och Maria Lannerbro Norell föreläste och visade bilder i Teatern på temat "Fornfynd i Åhl-markerna" och

funderade kring var alla åhlbor fanns under stenåldern eftersom det är så glest med fynd från den tiden. Kanske är det som det står i en skrift om minnesgården från 1933: "Utvecklingen i Åhl har gått före och fortare än i grannsocknarna!" Kanske hoppade man i Åhl helt sonika över stenåldern och gick direkt på bronsåldern och järnåldern! (Se även artikel på sid 4.)

Föreningens ordförande Hans Hellström berättade om gårdens tillkomst och om svårigheterna att på ideell väg orka med att underhålla alla dess byggnader. Anna Karin Andersson, styrelseledamot i Dalarnas Hembygdsförbund och Sveriges Hembygdsförbund (som för övrigt också fyller 100 år i år) framförde tankar kring Hembygdsförbundets visionsarbete och betydelsen av öppenhet inför de nya grupper som nu kommer till Sverige. Hon avslutade med att dela ut Dalarnas Hembygdsförbunds förtjänstmärke och diplom till styrelseledamöterna Anders Hollsten (förhindrad att närvara) och Henry Pollack. De har varit med i styrelsen sedan mitten av 1990-talet och under alla år sedan dess gjort värdefulla insatser för föreningen.

Text och foto: Stenåke Petersson

Timmesmora - Åhls finnmark, del 3 (forts fr föreg. nr)

av Stenåke Petersson

Maritsfolkets hemman köptes av min hustrus anfader, Jan Henriksson, från Gräsfallet i Nås. Jan och hans hustru Katarina har båda rötter som kan följas till 1600-talets Savolax. Deras entré ökade befolkningen i Timmesmora och Ål högst väsentligt. Med föräldrarna följde 6 barn i åldrar från 23 till 5 år och ytterligare 3 vuxna barn anslöt de närmaste åren. Det här är en familj som rymmer många spännande öden och som jag skulle kunna fylla åtskilliga sidor med. Det avstår jag från i det här läget. Kanske finns det utrymme att återkomma en annan gång. Låt mig bara nämna några ur den Henrikssonska barna-

skaran för att ge en uppfattning om hur snabbt spridningen i lokalsamhället kan gå. Äldsta dottern Stina (Hon kallades av någon anledning "Spänt-Stina" och finns på bild i Åhl-delen av Forsslunds bok "med Dalälven från källorna till havet.") hade två utomäktenskapliga barn med sig när hon gifte sig med skomakaren Anders Hedell (av Vinter-släkt och morbror till Julius Segerströms fru). De bosatte sig på Vintergatan i Holen. De fick tillsammans 9 barn varav två överlevde till vuxen ålder. Fyra barn, tre döttrar och en son, av 11 som Stina födde fick alltså växa upp. Tre av dessa emigrerade till USA.

Den fjärde, dottern Anna-Stina gifte sig med lokföraren Georg Hurtig, som var son till "Klip-Stina" från Övre Heden i Åhl. De var aldrig bosatta i Åhl men en dotter till dem, Rut Hurtig, återkom till Åhl och gifte sig 1940 med Evald Björklund i Brenäs. Sonen Lars Johansson tog efternamnet Wallin. På arbete i Stockholm träffade han Hupp Kristina Pettersson från Brenäs. Det blev giftermål och flytt från huvudstaden till Brenäs udde när äldsta dottern Julia Wallin hade fötts. Från det här paret kommer sonen Henning Wallin och dottern Anna-Maria gift Thorslund i Sätra och ytterligare några som lämnade Åhl.

Sonen Johan Johansson tog namnet Flodin och gifte sig med Fisk Brita Danielsdotter från Solberga. Johan och brodern Mats (som behöll efternamnet Johansson) tog över gården i Timmesmora efter sin far. De drev den gemensamt en tid men gick sedan olika vägar. Johan flyttade till Stora Tuna medan Mats 1885 flyttade till Sätra där han gifte sig med Stor Anna Jansdotter från den ena av de två översta gårdarna i Sätra, den gård där Barbro och Lennart Johansson nu bor.

Mats behöll gården i Timmesmora även sedan han flyttat med hustru och barn till Sätra. En tid bodde modern Katarina och några av de yngre syskonen kvar i Timmesmora men från början av 1890-talet nyttjades gården enbart som fåbod. När Mats dog 1918 tog hans son Axel, känd som Vattbergs Axel Johansson över. Vattbergsnamnet hade han plockat upp från sin mormor Vattbergs Brita Andersdotter som tog över gården efter sina föräldrar, Vattbergs Anders Andersson och Liss Karin Hansdotter.

Axel behöll Timmesmora till 1941 då han var ekonomiskt pressad och sålde till Julius Segerström. Numera ägs gården av Elias och Elisabet Bernsveden som har den som fritidsställe och ägnar mycken omsorg åt att renovera och komplettera gårdsbilden och även åt att forska kring byns historia.

Axel, som tog över jordbruket efter sin far, Mats Johansson, när han dog 1918, hade två systrar och en bror.

Brodern Viktor Johansson var en på sin tid

känd möbelsnickare och hantverkare som startade Insjöns Slöjd- och möbelindustri. Han var gift med Anna Norell från Tunsta och bosatte sig där. Deras dotter Gunhild gifte sig med Fritz Lindfors från Gagnef. Fritz arbetade i företaget och var en av dem som drev det vidare efter Viktors död.

Axels syster Lina var, som tidigare nämnts, gift med Fändriks Teodor Olsson från Timmesmora. De flyttade 1902 till Linas föräldrahem i Sätra där de bodde när äldsta barnet, dottern Hilda, föddes. Det var ett fyragenerationers boende, där Mats Johanssons svärfar Stor Jan Jansson, dennes dotter/Mats hustru Stor Anna Jansdotter, deras dotter Lina med maken Teodor och deras förstfödda Hilda för en tid delade husrum med Viktor, Axel och systemen Hulda och hennes u.ä dotter Linnea.

Det hela löstes dock upp inom några år. Stor Jan dog 1905. Lina och Teodor köpte samma år in granngården, där Stor Erik Olsson med familj hade bott, och blev därmed närmaste grannar. Där blev de föräldrar till en skara på 9 barn, av vilka de flesta blev kvar på trakten, bland andra Nils Fändriks, den självständiga Åhls kommuns siste kommunalnämndsordförande.

Axels andra syster, Hulda, gifte sig 1922 med snickaren och byggmästaren Liljes Emil Lindberg. De bosatte sig längre ned efter bygatan och fick sonen Sven Lindberg, en i många sammanhang välkänd Insjö-profil som gick bort 2014.

Axel själv då? Jo, han gifte sig 1919 med Linnea Björklund från Brenäs - syster till den Evald Björklund som 20 år senare gifte sig med Axels kusinbarn Rut Hurtig. Axel och Linnea fick dottern Dagny som är min svärmor och sönerna Arne och Tore, som båda tog familjenamnet Wattberg.

Dags att försöka komma ur det här!

Nu börjar jag känna mig som Povel Ramel när han sjunger sin ofullbordade: "jag måste sluta, jag måste sluta, men ingen utväg finner jag - så det är lika bra att börja om igen" Lite grann så är det med släktforskandet. Varje dörr man öppnar leder in i nya rum där det finns nya dörrar att öppna som i sin tur leder till nya rum med nya dörrar etc.

För att försöka knyta ihop säcken:
Varför det under en så begränsad tid flyttade så relativt många från finnmarkerna i Västerdalarna till Åhl och då i synnerhet Timmesmora kommer vi inte att med säkerhet kunna fastställa. Vi vet att det hände och att det som ofta finns en rad tänkbara orsaker.

Vikande förutsättningar för de små jordbruken i Finnmarkerna. Skogsbolagens

begynnande intresse att lägga under sig mark. Myndighetsförtryck och religiös ofrihet. Drömmar om ett bättre liv på annat håll. Många tog steget fullt ut och emigrerade. Andra tog ett mindre steg och sökte sig till de växande industrierna eller till trakter där man bedömde att förutsättningarna för ett bättre liv var större även om man fortsatte som bonde.

Några nedslag i Åhls äldsta historia

Nedtecknade efter historikern, filosofie kandidaten Inga Crusie-Dullers föredrag vid invigningen av den utställning av lokala fornyfynd som numera finns till beskådande på Insjöns Teater.

Att Åhl har en mycket lång historia är sedan länge känt. Redan när kanten på den smältande inlandsisen för cirka 12 000 år sedan låg i höjd med Noret i Leksand var Hølen isfri och befolkad av ett härdigt släkte som livnärde sig genom att jaga säl i de omgivande vattnen och dovhjort på sluttningarna ner mot Høden.

Hølmännerna och kvinnorna var kända för sin djärvhet och uppfinningsrikedom. De tog sig igenom stenåldern i rekordfart, utan att lämna några fynd efter sig, förutom en sten- yxa som tappades av en flyende Tunhuk vilken vid ett tillfälle råkat komma för långt in på Hølborna territorium.

Den snabba landhöjningen gjorde efterhand behovet av farbara vattenleder mycket angeläget att lösa. Genom avancerade beräkningar, förslagenhet och hårt arbete lyckades Hølborna ändra den mäktiga isälvens utlopp ur Siljan. I stället för den älvfåra som tidigare mynnade i det som nu kallas Västannorsviken skapade man en ny fåra. Den fick ett östligare läge och kom att på tre sidor omsluta den bosättning som snabbt växte ut från Hølen över de torrlagda strandängarna till den handelsplats och älvövergång som senare kom att få namnet Tunsta.

De folk som bodde på andra ställen i trakten imponerades storligen av detta tilltag.

Hølborna rykte som företagsamma, mål-

Åhls hembygdsförenings medlemsblad.

Föreningens adress: Høljortorget 1, 793 41 INSJÖN

- Adressändring kan anmälas på någon av ovanstående adresser eller tel 0247-40193.

Föreningens bankgiro: 725-4154

Föreningens tel: 0247-413 60. Föreningens hemsida: www.hembygd.se/ahls-hembygdforening

medvetna och hårt arbetande växte. Den nya flodfåran kom bland befolkningen längs dess lopp att kallas Hølman-floden som ett uttryck för denna beundran. Ryktet om Hølmännens djärva bedrifter spreds vida omkring. Med vikingarnas färder kom de att bli till en historia som berättades vid lägereldar runt om i Europa. En keltisk bard översatte berättelsen till engländarnas språk och skrev en visa om händelsen. Visan fick namnet "Hølman river". Den följde långt senare med irländska emigranter till Nordamerika och blev där en del av den amerikanska sångskatten men nu med titeln "Ol' man river".

Tyvårr har sentida lantmätare och kartritare gjort floden till alla dalasocknars angelägenhet och valt att kalla den Dalälven, vilket inte alls ger någon antydning om dess historia. Längs dess stränder finns flera lämningar efter tidig järnframställning i markugnar och blåsterugnar och något senare i de masugnar, som fick sitt namn efter huvudstadsbefolkningens benämning på den manliga befolkningen i Dalarna.

Vid schaktningsarbeten för byggnation av järnväg, vägar och hus har åtskilliga fynd gjorts, fynd som tyder på en omfattande järnhantering och en omfattande handel och köpenskap redan på järnåldern.

Det är en del av dessa fynd som nu har lyfts fram i ljustet och visas i en denna monter, som jag nu har den stora äran att förklara för invigd.

Hølen i Åhl 25 februari 2016

/ Inga Crusie-Duller fil.kand, historiker

Redaktör och ansvarig utgivare: Hans Hellström

Föreningens e-postadress: ahls-hembygd@hotmail.com